

Psykologutbildningen ur ett hbt-perspektiv

Utvärdering av kurslitteratur vid Institutionen för psykologi
Uppsala universitet

Malin Dahlström, Sara Nilsson, Emma Wallin

Uppsala studentkår

Titel: Psykologutbildningen ur ett hbt-perspektiv.

Utvärdering av kurslitteratur vid Institutionen för psykologi, Uppsala universitet

Utgiven av: Uppsala studentkår 2006

Författare: Malin Dahlström, Sara Nilsson, Emma Wallin

Grafisk form: Sara Funke

Tryck: Eklundshofs Grafiska AB Ehof, mars 2006

Uppsala studentkår • Övre Slottsgatan 7 • 753 10 Uppsala

E-post: reception@us.uu.se • www.uppsalastudentkar.nu

Tel. 018-480 31 00 • Fax: 018-480 31 29

Uppsala studentkår

Förord

Under hösten 2004 växte en önskan fram hos Uppsala studentkår att sprida mer ljus över hur studenter som är homosexuella, bisexuella och/eller transpersoner upplever sin situation på universitetet. Ungefär samtidigt presenterade RFSL Ungdom en nationell rapport där de granskat och svartlistat biologiböcker som innehöll kränkande formuleringar. Rapporten gav upphov till idén att genomföra en litteraturgranskning på universitetsnivå.

Att fokusera på kurslitteratur är att se två problem samtidigt. Kurslitteraturen kan dels vara kränkande för de studenter som läser den och dels bidra till att föra över en felaktig bild till studenterna som de i sin tur kommer att bära med sig i sin yrkesroll.

I dialog med Föreningen Uppsala Gaystudenter bestämdes i januari 2005 att Uppsala studentkår skulle genomföra en granskning av kurslitteraturen på psykologprogrammet vid Uppsala universitet. Tanken bakom att börja granskningen med psykologi var att det är ett ämne där det är av särskild vikt att studenterna får med sig en förståelse och en kunskap om homo- bi-, och transfrågor. Även andra discipliner, som läkarprogrammet, sjuksköterskeprogrammet och lärarprogrammet tillhör den grupp av ämnen där det är av avgörande betydelse att i den framtida yrkesrollen ha kunskap om sexuell läggning och identitet. Målet är att alla universitetsämnen skall vara fria från kränkande synsätt och formuleringar.

Vår förhoppning är att resultatet av granskningen skall leda till en dialog med universitetet och med dem som väljer kurslitteratur på institutionerna. Kränkande material får inte förekomma. Vi hoppas också kunna uppmuntra andra studenter att göra granskningar av sina egna ämnen. Uppsala studentkårs granskningsgrupp arbetade från mars till december 2005, i nära samarbete med Föreningen Uppsala Gaystudenter och

RFSL Uppsala. Ett tack skall riktas till Uppsala universitets jämställdhetskommitté som finansierat en del av granskningen, samt till Malin Dahlström, Sara Nilsson och Emma Wallin som genomförde arbetet.

Uppsala, februari 2006

Anna Eklöf

Jämlikhetsansvarig, Uppsala studentkår 2004/2005

Anna Olovsdotter Lööv

Jämlikhetsansvarig, Uppsala studentkår 2005/2006

Vikten av ett hbt-perspektiv

Nätverket Homo- och bisexuella psykologer bildades för att sprida kunskap om homo- och bisexualitet inom psykologisk forskning, utbildning och klinisk verksamhet. Liknande nätverk finns i andra europeiska länder och i USA. I Sverige har föreningen homosexuella läkare länge existerat och flera yrkesnätverk har på senare år bildats.

Psykolognätverket har främst kommit att utgöra ett informationsutbyte mellan medlemmarna. Nätverket har givit möjlighet till olika slags diskussioner och opinionsbildning samt inte minst ett socialt stöd och tillfälle att umgås. Vi dryftar förstås också frågor om hur öppna vi själva vill och bör vara på våra arbetsplatser och inför kolleger, men ibland också inför våra klienter. Är öppenhet bra och önskvärd, och i så fall i vilka lägen? Svaret på frågan är inte alltid så självklart.

Det går ett mycket envist rykte om att ett flertal homo- och bisexuella personer blivit okunnigt bemötta av psykologer. På Psykologtidningens ledarsida undrar man om det verkligen kan vara så illa ställt bland legitimerade psykologer. Vi undrar snarare hur man kan förvänta sig att psykologer ska kunna hantera dessa frågor på ett ansvarsfullt sätt när de inte får någon utbildning.

Vi behöver bättre litteratur och mer forskning. Vi behöver etiska riktlinjer och vi behöver en öppen diskussion. Alla har, i en eventuell kontakt med psykolog, rätt att möta en yrkesperson som är öppen och som vid behov söker mer kunskap. Mår homo- och bisexuella sämre än andra? Enligt den norska NOVA-rapporten från 1999 tycks det vara så. Majoriteten av homo- och bisexuella har goda liv och stabila relationer, men det finns grupper där depression, ångest, hot/våld och missbruk är överrepresenterat. Skälet till detta är fördomar och psykosociala påslagningar i ett heteronormativt samhälle. Det är norm att vara heterosexu-

ell och bete sig på ett heterosexuellt och heterosocialt sätt. Människor som avviker från normen kan känna utanförskap och i någon mån förmodligen även oro, nedstämdhet och ångest.

Psykologer som träffar homo- och bisexuella behöver tillgång till modern kunskap. Det gör även de lärare, sjuksköterskor, skötare och psykoterapeuter som blir handledda av psykologer. Vetenskap och beprövad erfarenhet är nödvändigt, men det största hotet är fortfarande tystnaden och osynliggörandet. Därför är det viktigt att denna litteraturgenomgång genomförs och att man äntligen tar frågan på största möjliga allvar.

Solna, juli 2005

Roger Sitbon

Leg. Psykolog och medlem i nätverket

Homo- och bisexuella psykologer

Sammanfattning

Utvalda delar av litteraturen på psykologprogrammets fyra första terminer har granskats för att undersöka om dessa är heteronormativa. Tillvägagångssättet har varit att studera hur, och i vilka sammanhang, hbt-personer beskrivs. Heteronormativitet är föreställningen om att alla är heterosexuella samt att kvinnor bör vara feminina och män bör vara maskulina.

Granskningen visar att heteronormativitet förekommer i litteraturen. Detta uttrycks genom att:

- orsaksförklaringar till homosexualitet söks utan samtidig granskning av heterosexualitet,
- forskning baserad enbart på heterosexuella presenteras som att den gällde även homo- och bisexuella,
- homo- och bisexuellas erfarenheter inte förekommer i den generella kontexten rörande samliv och relationer,
- transpersoner endast synliggörs i egenskap av individer med syndrom och aldrig som grupp.

Konsekvensen av detta blir att hbt-personer osynliggörs och framställs som avvikare.

Folkhälsoinstitutets rapport¹ visar att hbt-personers psykiska hälsa är betydligt sämre än övriga befolkningens. I rapporten kopplas de höga ohälsotalen hos hbt-personer till samhällets heteronormativitet.

För att inte bidra till en ökning av hbt-personers ohälsa måste

1) Homosexuellas, bisexuellas och transpersoners hälsosituation – Återrapportering av regeringsuppdrag att undersöka och analysera hälsosituationen bland hbt-personer (Rapport nr A 2005:19).

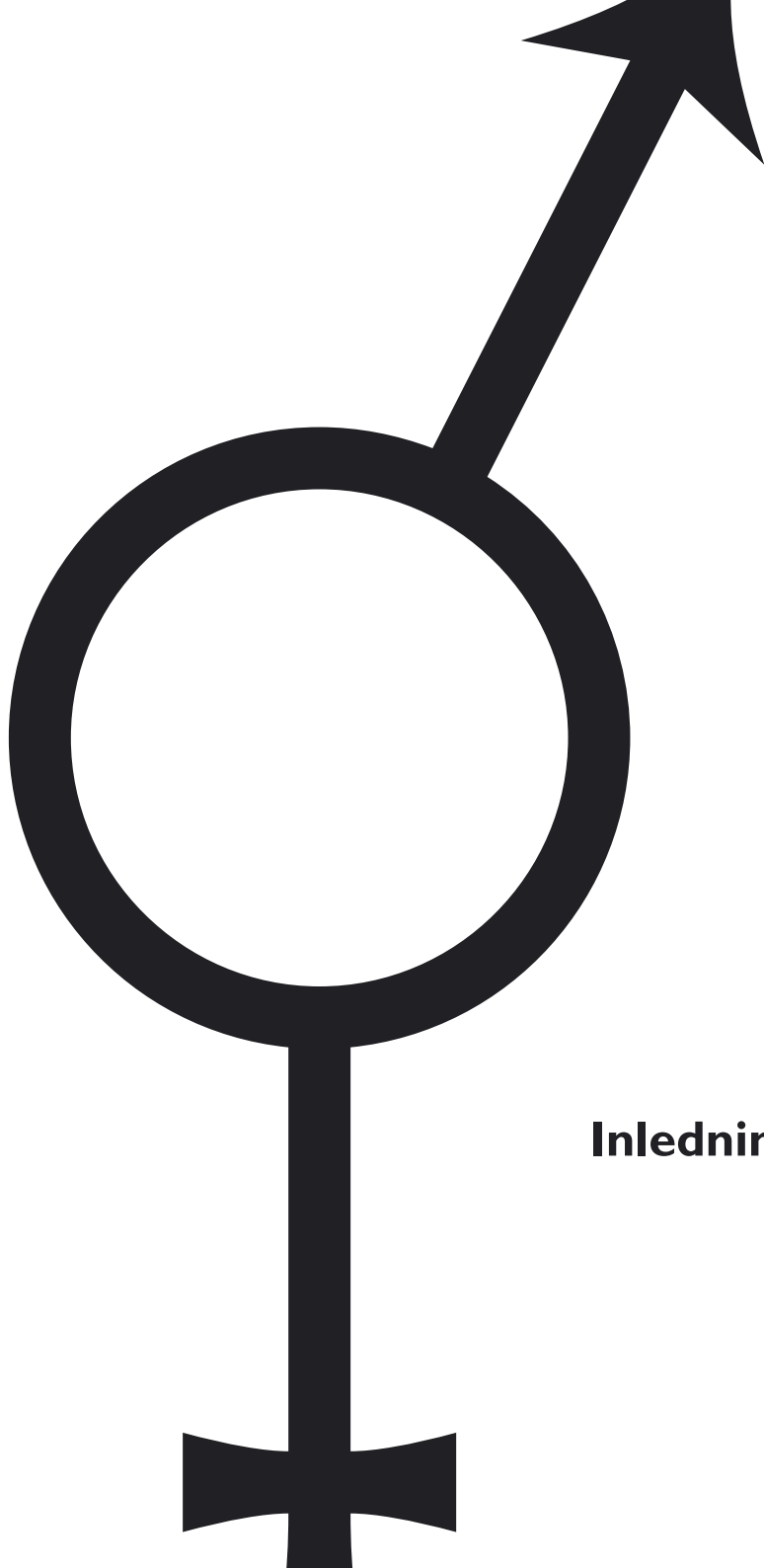
heteronormativitet problematiseras. Om psykologstudenterna saknar kunskap om heteronormativitet kan deras framtida klienter bli lidande.

Universitetet har som normskapare en unik möjlighet att bryta den heteronormativitet som i förlängningen skapar ohälsa.

Innehåll

Inledning	13
Syfte och frågeställningar	15
Metod	15
Granskning	18
Kurs I: Introduktion till psykologi	18
<i>Resultat kurs I: Introduktion till psykologi</i>	24
Kurs IV: Personlighetspsykologi I	26
<i>Resultat kurs IV: Personlighetspsykologi I</i>	30
Kurs VI: Biologisk psykologi	33
<i>Resultat kurs VI: Biologisk psykologi</i>	35
Kurs XII: Utvecklingspsykologi II	37
<i>Resultat kurs XII: Utvecklingspsykologi II</i>	40
Kurs XIII: Vuxenliv och åldrande	42
<i>Resultat kurs XIII: Utvecklingspsykologi II</i>	45
Sammanfattande resultat	48
Normalitet	48
Begreppet sexuell läggning	48
Orsaksförklaringar till sexuell läggning	49
Osynliggörande/synliggörande av bi- och homosexuella	50
Stigmatisering av hbt-personer	51
Syn på kön/beskrivning av transpersoner	51
Analys	54
Normalitet	54
Syn på kön/beskrivning av transpersoner	54
Begreppet sexuell läggning	55
Orsaksförklaringar till sexuell läggning	55
Osynliggörande/synliggörande av bi- och homosexuella	57
Diskussion	59
Referenser	61

Inledning

Inledning

På regeringens uppdrag genomförde Folkhälsoinstitutet under 2005 undersökningen *Homosexuellas, bisexuellas och transpersoners hälsosituation – Återrapportering av regeringsuppdrag att undersöka och analysera hälsosituationen bland hbt-personer* (Rapport nr A 2005:19). Undersökningen konstaterar att hbt-personer har betydligt sämre psykisk hälsa än övriga befolkningen. Psykisk ohälsa i form av nedsatt psykiskt välbefinnande visade sig vara dubbelt så vanligt bland homo- och bisexuella. Självmordsförsök förekom dubbelt så ofta i denna grupp. Transpersoner visade sig ha än sämre hälsosituation där kring hälften uppgav att de någon gång övervägt att ta sitt liv. Upplevelse av kränkande behandling eller bemötande, hot om våld, våld, otrygghet, avsaknad av emotionellt stöd, utsatthet för diskriminering och trakasserier på grund av sexuell läggning eller könsuttryck/könsidentitet visade sig förekomma ofta. En viktig bidragande orsak till detta och andra former av utsatthet och diskriminering är den heteronormativitet som präglar vårt samhälle menar Folkhälsoinstitutet.

På vilket sätt kan detta vara relevant för akademien i allmänhet och den psykologiska disciplinen i synnerhet? Antologin *I den akademiska garderoben* (Olsson & Olsson, 2004) belyser hur den normativa heterosexualiteten påverkar och formar svensk universitetslitteratur och undervisning. Enligt författarna bidrar heteronormativa antaganden inom forskning och teoribildning till att reproducera normer och uppfattningar kring sexualitet.

Trots att homosexualitet sedan trettio år tillbaka inte längre klassificeras som patologiskt påtalar leg psykolog och docent Eva Magnusson att psykologisk forskning fått kritik för heteronormativa teorier kring könsidentitet och sexualitet (Magnusson, 2003). Denna uppfattning delar leg psykolog Jan Bergström, som tidigare granskat heteronorma-

tivitet inom psykologutbildningen vid Uppsala universitet. Många psykologiska fenomen beskrivs utifrån en föreställning om att alla är heterosexuella (Bergström i Olsson & Olsson, 2004). Homo- och bisexuella individers erfarenheter utesluts i undersökningar och resonemang, samtidigt som det heterosexuella urvalet inte benämns som heterosexuellt. Detta leder enligt både Magnusson och Bergström till osynliggörande av homo- och bisexuella. När sexuell läggning explicit benämns är det ofta i särskilda avsnitt där just homosexualitet behandlas. Homosexualitet ses som någonting man vill förklara, en ansats som lyser med sin frånvaro gällande heterosexualitet. Heterosexualitet framstår därmed som den norm vilken ”avvikande” sexualiteter kontrasteras gentemot. Sammantaget menar Bergström att detta kan leda till att studenter som tillhör hbt-gruppen osynliggörs och diskrimineras samt att ett okritiskt och heteronormativt tankesätt förmedlas till studenterna. Detta kan i sin tur leda till allvarliga brister vid bemötande av hbt-personer i psykologiskt yrkesutövande. Att brister finns i bemötande av hbt-personer inom vården visar Gerd Röndahl i sin avhandling *Heteronormativity in a Nursing Context – Attitudes towards Homosexuality and Experiences of Lesbians and Gay Men* (Röndahl, 2005) Hon konstaterar att homofobi och internaliserad homofobi innebär en hälsorisk för den stigmatiserade individen i en heteronormativ kultur, ett antagande som får stöd av Folkhälsoinstitutets rapport (Rapport nr A 2005:19, 2005).

Begreppet heteronormativitet härrör från den queerteoretiska forskningstraditionen. Enligt socialantropologen Don Kulick riktas ”strålkastarljuset mot de processer som gör att en bestämd typ av sexuell relation och identitet – nämligen, heterosexualitet – kan framstå som målet och meningen med livet medan alla andra relationer och identiteter framstår som onaturliga och obegripliga” (Kulick i Olsson & Olsson, 2004, s. 24). Heterosexualitetens överordnade ställning samt föreställningen om en dikotom könsuppdelning, där kvinnor förväntas vara feminina och män maskulina, ifrågasätts (Kulick i Olsson & Olsson, 2004). Detta innebär att begreppet normalitet som det normativa och inte som det statistiskt vanliga problematiseras. För att det normativt normala (heterosexualitet och könstypiskhet) ska framstå som det önskvärda krävs avvikare (hbt-gruppen); utan det avvikande skulle således inte det normala finnas. Det normativa behöver alltså aldrig förklaras. Queerteoretikern och genusvetaren Tiina Rosenberg menar att

”så länge homosexualitet studeras utan samtidig kritisk granskning av heterosexualitet bibehåller heterosexualiteten sin ställning som en självklar och privilegerad position” (Rosenberg, 2001, s.18). Heteronormativitet är allt i samhället som gör att heterosexualitet framstår som självklart och att folk tillägnar sig en heterosexuell identitet (Kulick i Olsson & Olsson, 2004).

Syfte och frågeställningar

Syftet med denna granskning är att undersöka huruvida valda delar av Uppsala universitets psykologprogramms litteratur är heteronormativ. Vidare syftar granskningen till att inspirera till diskussion kring kritiska perspektiv på kön och sexualitet. För att uppnå syftet kommer följande huvudfrågeställningar att användas: Hur och i vilka sammanhang benämns och beskrivs homo-, bisexuella och transpersoner i litteraturen? Hur beskrivs sexualitet och kön generellt i avsnitt som explicit tar upp sexualitet och samliv?

Dessa frågeställningar fungerar som en grund för analys av eventuell heteronormativitet i kurslitteraturen. Den första frågeställningen är relevant för att se huruvida värderingar och attityder kan skönjas i avsnitt där homo-, bisexuella och transpersoner rent explicit framställs. Transpersoner avser gruppen icke-könstypiska individer vars kropp, könsuttryck och/eller könsidentitet inte stämmer överens enligt rådande normer. Den andra frågeställningen används för att undersöka hur hbt-gruppen synliggörs i mer översiktliga teorier. Hur kön beskrivs i litteraturen inkluderas då detta är relevant för analysen av transpersoner. Beskrivningen av sexualitet och kön ingår i en och samma frågeställning, då dessa begrepp ofta går in i varandra i litteraturen.

Metod

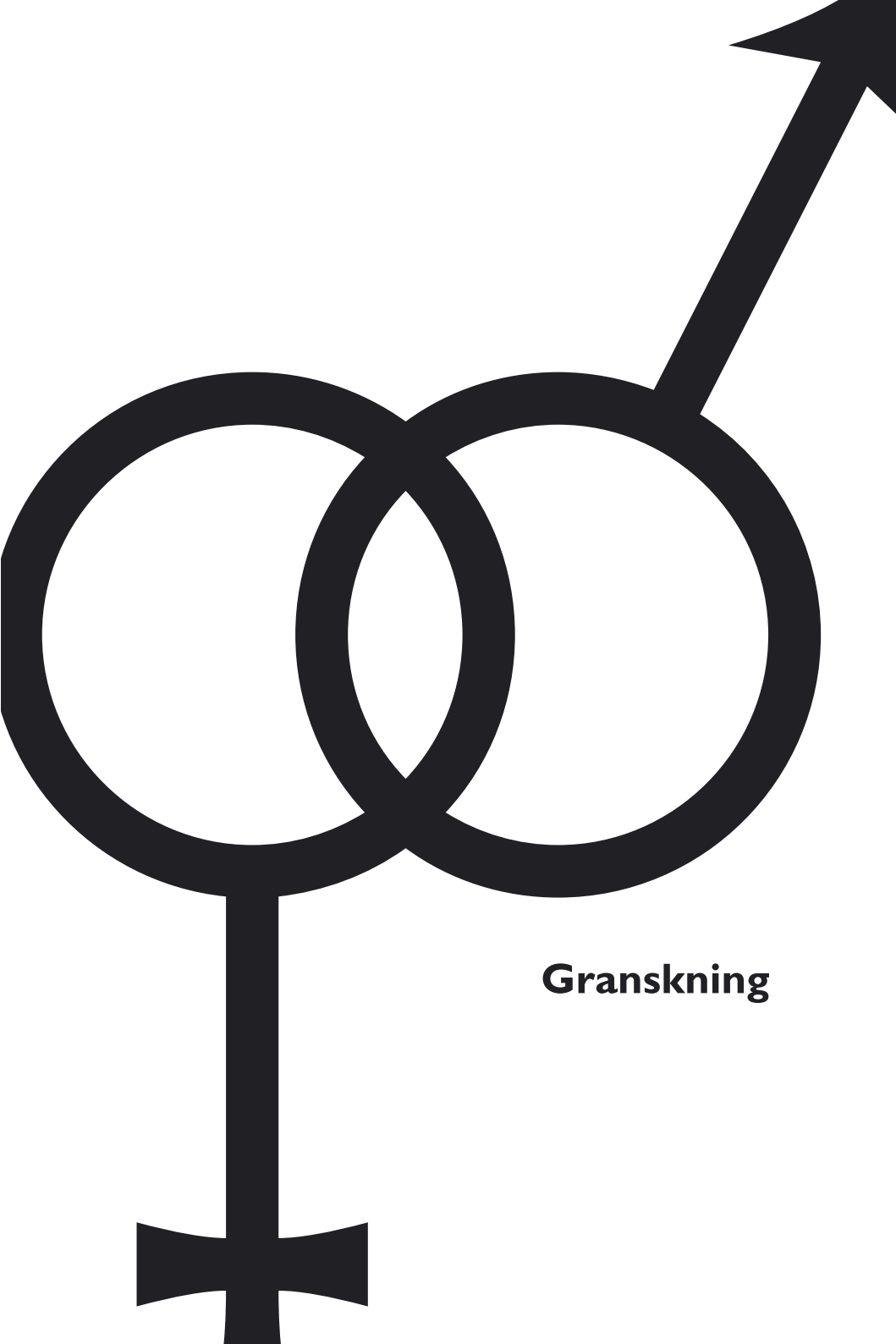
För granskningen valdes de två första åren av psykologutbildningen då dessa är tänkta att ge en teoretisk grund för de följande tre åren. En delkurs från varje termin valdes ut för extra granskning. De kurser som valdes är Personlighetspsykologi I, Biologisk psykologi, Utvecklingspsykologi II och Vuxenliv och åldrande. Utöver dessa fyra kurser

har Introduktionskurs i psykologi från första terminen granskad. Denna kurs syftar till att ge en övergripande bild av psykologiämnet i dess helhet och är studentens första möte med psykologin och därför extra intressant. Samtliga kurser utgör fem poäng.

Litteraturen har lästs i sin helhet av tre psykologstudenter, utifrån de frågeställningar som presenterats. Relevanta avsnitt har valts ut och presenteras i granskningen i form av citat och/eller referat. I största möjliga utsträckning har citat använts för att ge läsaren tillgång till för-stahandskällan. Förklarande omständigheter till citaten föregår dessa för att underlätta läsarens förståelse.

Granskningen av varje delkurs följs av en resultatdel. Denna redovisar resultatet av de två frågeställningarna i form av i efterhand konstruerade kategorier. Resultatdelen kan läsas som en oberoende sammanfattning av den granskade litteraturen. För den första frågeställningen används följande kategorier: beskrivning av begreppet normalitet, beskrivning av begreppen hetero-, homo- och bisexualitet, resonemang kring sexuell läggning och resonemang kring stigmatisering. Den andra frågeställningen har beaktat generella beskrivningar av sexualitet, forskning och teorier kring kön och sexualitet samt beskrivning av könsidentitet och biologisk utveckling. I de fall böckerna inte innehållit någon information utifrån dessa kategorier, har dessa utelämnats i resultaten.

Metodologiska problem kring representativitet i urvalet i granskad litteratur och subjektivitet i tolkning av densamma bör beaktas. Urval och tolkning av utvalda citat kan inte generaliseras rakt av till samtliga kurser på psykologprogrammet. Eventuella brister i den granskade litteraturens representativitet för psykologprogrammet i sin helhet kan dock sättas i relation till tidigare granskning (se Bergström i Olsson & Olsson, 2004). För att tydligt skilja granskarnas tolkning från författarnas formuleringar, separeras den redogörande granskningsdelen och de sammanfattande resultaten i olika avsnitt.

Granskning

Kurs I: Introduktion till psykologi

Introduktion till psykologi är den första kurs man läser på psykologprogrammet. Kursens syfte är bland annat att presentera psykologin som vetenskap och ämnesområde, samt att presentera grundläggande kunskaper om metod och statistik. Studenten skall få en överblick i ämnet psykologi och de kommande årens studier. Som litteratur läses boken *Psychology – The Science of Mind and Behavior* av Michael W. Passer och Ronald E. Smith (2004).

Beskrivningar av homo-, bisexuella och transpersoner

Begreppen hetero-, homo och bisexualitet problematiseras och beskrivs på ett likvärdigt sätt. Författarna tar upp att vissa forskare ser sexuell läggning som en dimension med ”exklusivt heterosexuell” på ena sidan, ”exklusivt homosexuell” på andra och ”lika mycket heterosexuell och homosexuell” i mitten. Man redovisar också synen att begreppet innehåller tre dimensioner: ”identitet, sexuell attraktion, och faktiskt sexuellt beteende”. Genom två exempel illustreras svårigheter med att dela in individer i grupperna hetero-, homo- och bisexuella.

Sexual orientation refers to one's emotional and erotic preference for partners of a particular sex. Heterosexuals prefer opposite-sex partners, homosexuals prefer same-sex partners, and bisexuals are sexually attracted to members of both sexes. So how would you classify the sexual orientation of these two 25-year-olds?

- Susan feels sexually attracted to men and women, but she has had sex only with men and thinks of herself as heterosexual.
- Larry has had sex with other men twice since puberty, yet he isn't attracted to men and views himself as heterosexual (Passer&Smith, s. 342).

Resonemang kring ursprunget till sexuell läggning redovisas. Nio förklaringar till homosexualitet, främst manlig, presenteras. En teori implicerar att homo- och heterosexuella män har olika nivåer av könshormoner, vilket författarna dock menar är en ”tidig och icke-verifierad biologisk uppfattning” (Passer & Smith, 2004, s. 342). Ytterligare ett antal tidiga teorier om homosexualitetens ursprung redovisas.

Theories about the origins of sexual orientation abound. An early and unsupported biological view proposed that homosexual and heterosexual males differ in their adult levels of sex hormones. Other [...] early theories hypothesized that male homosexuality develops when boys grow up with a weak ineffectual father and identify with a domineering mother, or that being sexually seduced by an adult homosexual causes children to divert their sex drive toward members of their own sex (Passer & Smith, 2004, s. 342).

Samtliga teorier har blivit vetenskapligt förkastade, skriver författarna. Forskning som visar att fler homosexuella skattar sig mer icke-genderkonformativa när de ser tillbaka på sig själva som barn än vad heterosexuella gör redovisas. Enligt författarna kvarstår dock frågan vad det är som orsakar denna icke-konformitet (Passer & Smith, 2004, s. 343).

En icke replikerad studie som visar på skillnader i hjärnstruktur mellan hetero- och homosexuella män redovisas. Tvillingforskning visar att arv kan ha betydelse för sexuell läggning. Ett samband mellan könshormoner (androgener) i livmodern under fosterstadiet och sexuell läggning i vuxen ålder har hittats.

According to another theory, the brain develops a neural pattern that predisposes an individual to prefer either female or male sex partners, depending on whether prenatal sex hormone activity follows a masculine or feminine path. [...]

Moreover, in rare cases among humans, some genetically male fetuses are insensitive to their own androgen secretions and some female fetuses experience an atypical buildup of androgens. Studies of these individuals suggest a relation between prenatal sex hormone exposure and adulthood sexual orientation. Of course, the human research is correlative and must be interpreted cautiously. For example, male fetuses who have androgen insensitivity develop the external anatomy of females and are typically raised as girls; socialization could account for their sexual orientation (Passer & Smith, 2004, s. 343).

Författarna redogör för en teori av Daryl Bem som går ut på att arv endast påverkar den sexuella läggningen indirekt genom att det påverkar barns grundläggande personlighetsstil. Bem menar att olika personlighetsstilar styr barnet till aktiviteter som antingen är genderkonformativa eller icke-genderkonformativa, vilket leder till att det känner sig antingen likt eller olik sina jämnåriga kamrater av samma kön. Detta antas i sin tur påverka om barnet attraheras av jämnåriga av samma eller motsatt kön.

It is also possible argues Daryl Bem, that heredity affects sexual orientation only indirectly, by influencing children's basic personality style. He proposes that different personality styles steer children toward genderconforming or gender-nonconforming activities, causing them to feel similar to or different from same-sex peers. Ultimately, this affects their attraction to same-sex peers and opposite-sex peers (Passer & Smith, 2004, s. 343).

Genom hela boken finns specifika avsnitt med rubriken ”Vad tror du?”. Dessa uppmanar studenten att tänka kritiskt och utvärdera populära truism, vetenskapliga och pseudovetenskapliga påståenden samt psykologins betydelse i sitt eget liv. I en ruta om bröders födelseordning och manlig homosexualitet uppmanas studenten att fundera över varför chansen att en pojke blir homosexuell ökar ju fler äldre bröder han har (Passer & Smith, 2004, s. 343). En redogörelse följer som pekar på sambandet mellan antalet bröder och homosexualitet hos en yngre bror och några förklaringar man tänker sig att läsaren kan ha kommit på.

The probability that a couple's son will be gay rises from 2 to 6 percent for their fifth son. That is a threefold increase. However, 94 percent of fifth sons will still be heterosexual.

So why does this effect occur? Perhaps you thought of one of these explanations: First, it may be that the greater number of older brothers, the greater the possibility (however small) of having an incestuous sexual encounter with an older male while growing up. However, [...] evidence does not suggest that such incestuous experiences are linked to adulthood sexual orientation” (Passer & Smith, 2004, s. 372).

I ett kapitel om psykologiska sjukdomar diskuteras begreppet abnormalitet. Här problematiseras begreppet normal; vad som anses ”onormalt”

beror på tid, kultur etc. Man tar upp att homosexualitet klassades som en sinnessjukdom ända fram till år 1973 i USA, och att det trots den formella friskförklaringen fortfarande finns människor som ser homosexualitet som en indikator på psykisk störning (Passer & Smith, 2004, s. 509).

Sexuell läggning kan ligga till grund för fördomar och diskriminering konstateras i ett kapitel om socialt tänkande och beteende. Resonemang-
et exemplifieras med genus och etnicitet (Passer & Smith, 2004, s. 617).

Manlig homosexualitet tas upp i samband med AIDS i ett kapitel om anpassning, stress, hälsa mm. Andelen HIV- smittade homosexuella män beskrivs.

Globally, only 5 to 10 percent of the cases now occur in homosexual men (the population typically identified with the affliction), and women now make up half of all HIV cases. In early 2000s, the rates of infection began to rise again among homosexual men in North America, Europe and Australia due to increases in risky sexual behaviour. The AIDS epidemic threatens to overwhelm the world's health-care financing and delivery systems (Passer & Smith, 2004, s. 496).

Generella beskrivningar av kön, sexualitet och samliv

Ett avsnitt om sexuell motivation inleds med en allmän diskussion om sexualitet och varför människor har sex. Författarna konstaterar att det inte endast är i reproduktivt syfte, utan att det finns många olika anledningar till exempel få och ge njutning, uttrycka kärlek, utveckla intimitet, uppfylla plikter etcetera.

Why do people have sex? If you're thinking, 'isn't it obvious?' let's take a look. Sex is often described as a biological 'reproductive motive', yet people usually do not have sex to conceive children [...] In reality, people engage in sex to reproduce, obtain and give sexual pleasure, express love, foster intimacy, fulfill one's 'duty', conform to peer pressure, and for a host of other reasons (Passer & Smith, 2004, s. 337).

Avsnitten "Forskning i närbild" syftar liksom avsnitten rubricerade "Vad tror du?" till att utveckla studentens kritiska tänkande. Ett avsnitt behandlar kärlek och äktenskap i elva kulturer.

The researchers administered language-appropriate versions of the same questionnaire to 1,163 female and male college students from 11 countries. The key question was 'If someone had all the other qualities

you desired, would you marry this person if you were not in love with him/her? (Passer & Smith, 2004, s. 15).

Människors förändrade sexualvanor under 1900-talet behandlas i avsnittet om sexuell motivation.

Changing social norms and a tendency to delay marriage have contributed to this rise in premarital sex. Premarital intercourse also became more common in a number of foreign countries during the last half of the 20th century (Passer & Smith, 2004, s. 337).

Författarna redogör för vad män och kvinnor söker i en långvarig partner.

What qualities do women and men seek in [...] a mate? Once again we see sex differences. Men typically prefer women somewhat younger than themselves, whereas women prefer somewhat older men. [...] Men place greater value on a potential mate's being physically attractive and possessing good domestic skills, whereas women place greater value on a potential mate's earning potential, status, and ambitiousness (Passer & Smith, 2004, s. 346).

Resonemanget om huruvida könsskillnader hos den ideala partnern är orsakade av evolution eller av sociala roller utvecklas. Studier kring vad män och kvinnor söker i en partner att gifta sig med presenteras.

A team of 50 scientists administered questionnaires to women and men from 37 cultures around the globe. [...] the sample of 10,047 participants was ethnically, religiously, and socioeconomically diverse (Passer & Smith, 2004, s. 347).

Barns utveckling av könsidentitet, könspermanens (gender constancy) samt socialisationsprocessen beskrivs.

Parenting also influences children's development in other ways, such as helping children develop a gender identity, a sense of "femaleness" or "maleness" that becomes a central aspect of one's personal identity. Most children develop a basic gender identity between the ages of 2 and 3 and can label themselves (and others) as being either a boy or a girl, but their understanding of gender is still fragile. Just as young children often report that a cat wearing a dog mask has suddenly become a dog, they may believe that a boy wearing a dress is a girl and that a girl can grow

up to become a man. Gender constancy is the understanding that being male or female is a permanent part of a person, develops around 6 to 7 (Passer & Smith, 2004, s. 396).

Förändring av den genomsnittliga familjen tas upp i ett stycke om äktenskap och familj.

Like their parents, today's adults typically expect much from marriage, including satisfaction of social, emotional, and sexual needs. Many couples realize these goals, but a high divorce rate [...] indicates that marital happiness is by no means automatic" (Passer & Smith, 2004, s. 412).

Det konstateras att det börjar bli vanligare och vanligare att vara sambos och leva ihop utan att vara gifta.

Äktenskaplig tillfredsställelse, föräldraskap och "det tomma boet" samt hur vardagen ändras för mannen jämfört med kvinnan beskrivs. Forskning tyder på att gifta par är lyckligare och har bättre hälsa än ogifta och att få barn ofta är en av de bästa saker som sker i livet (Passer & Smith, 2004, s. 413).

Utseendets betydelse för parbildande beskrivs i ett avsnitt om socialt tänkande och beteende:

Women and men who dated physically attractive partners liked them more and had a stronger desire to date them again. Similarly, among 100 gay men whom researchers paired together for a date, men's liking for their partner and desire to date him again were most strongly influenced by the partner's physical attractiveness (Passer & Smith, 2004, s. 613).

I ett avsnitt om sociokulturella och evolutionära perspektiv presenteras en stor undersökning om vad män och kvinnor söker i en partner. Man menar att män värderar huslighet hos sin partner högt och att kvinnor söker en försörjare. Sedan följer olika förklaringsmodeller till detta, varav en menar att män är predisponerade att ha mer sex än kvinnor eftersom det ökar deras chanser att föra sina gener vidare:

According to the sexual strategies theory, ancestral men who were predisposed to have sex with more partners increased the likelihood of fathering more children and passing on their genes. Such men may have perceived a woman's youth and attractive appearance as signs that she was fertile and had many years left to bear children (Passer & Smith, 2004, s. 614).

Resultat kurs I: Introduktion till psykologi

Beskrivningar av homo-, bis sexuella och transpersoner

Beskrivning av begreppet normalitet.

- Författarna menar att begreppet normalitet varierar historiskt och kulturellt etc. Som exempel nämns att homosexualitet klassats som en psykisksjukdom, och att det fortfarande finns människor som ser homosexualitet som en indikator på psykisk störning.

Beskrivning av begreppen hetero-, homo- och bisexualitet.

- En diskussion förs kring att sexuell läggning kan ses som ett kontinuum, som kategorier, eller som tre dimensioner i form av identitet, sexuell attraktion, och faktiskt sexuellt beteende.

Resonemang kring sexuell läggning.

- Tidiga och/eller icke-verifierade orsaksförklaringar till homosexualitet presenteras. Nio förklaringar till homosexualitet, främst manlig, såsom olika nivåer av könshormoner hos heterosexuella och homosexuella män, att vara son till en svag far och en dominant mor, att bli förförd av en äldre homosexuell eller skillnader i hjärnan mellan heterosexuella och homosexuella män presenteras. Författarna konstaterar att några av dessa är ett resultat av en tidig och icke-verifierad biologisk uppfattning.
- Forskning presenteras som har visat på samband mellan genderkonformativitet, arv, nivå av könshormoner under fosterstadiet och grundläggande personlighetsstil. Genderkonformativitet påverkar i sin tur vem man blir attraherad av. Bröders födelseordning och incest nämns som möjliga orsaker, men författarna uppmanar samtidigt läsaren att tänka kritiskt.

Författarna menar också att socialisation kan vara bidragande orsak till att män med androgeninsensitivitetssyndrom blir homosexuella. Forskning visar att fler homosexuella skattar sig som mindre genderkonformativa som barn än vad heterosexuella gör.

- Författarna konstaterar att eftersom många resultat bygger på korrelationsstudier måste dessa tolkas med försiktighet.
- Ingen orsaksförklaring ges till hetero- eller bisexualitet.

Resonemang kring stigmatisering.

- Författarna tar upp att sexuell läggning kan ligga till grund för fördomar.

Generella beskrivningar av kön, sexualitet och samliv

Generell beskrivning av sexualitet

- Författarna konstaterar att människor har sex av olika anledningar, bland annat reproduktion, njutning, uttrycka kärlek och intimitet samt för att uppfylla plikter.

Forskning och teorier kring kön och sexualitet.

- Forskning baserad på heterosexuella presenteras utan att detta urval definieras. Exempel på detta är att kärlek förknippas med äktenskap, människors sexualvanor beskrivs utifrån en undersökning kring sex före äktenskapet och att män beskrivs attraheras av yngre husliga kvinnor medan kvinnor föredrar äldre rika män. Andra exempel är att män och kvinnor intervjuats om vad de söker i en partner att gifta sig, att dagens vuxna förväntar sig mycket från äktenskapet och att det blivit vanligare att bo ihop utan att gifta sig. Skillnaden mellan vad kvinnor och män söker hos en partner förklaras med att män är predisponerade att ha mer sex än kvinnor eftersom det ökar deras chanser att föra sina gener vidare. I samtliga fall förutsätts heterosexualitet.
- I ett fall presenteras forskning där både hetero- och homosexuella män tillfrågats om utseendets betydelse för parbildning.
- Manlig homosexualitet tas upp i samband med en diskussion om aids, där man konstaterar att gruppen numera utgör en liten del av den drabbade populationen.

Beskrivning av könsidentitet och biologisk utveckling.

- Författarna beskriver barns utveckling av könsidentitet, och menar att könsidentiteten kommer att spela en central roll i en individs identitetsuppfattning. De flesta barn utvecklar en könsidentitet runt 2–3 år, medan det dröjer till 6–7 år innan barn inser att det biologiska könet är permanent.

Kurs IV: Personlighetspsykologi I

Personlighetspsykologi I ges under första terminen på psykologprogrammet. Kursen syftar till att ge kunskap om personlighets- och beteendeteorier, olika mätningar av personlighet, samt kunskap om samband mellan personlighet, biologi och hälsa. Efter kursen förväntas studenten kunna redogöra för central personlighetsteorier och kunna placera in dessa i ett sammanhang av gällande teoribildning. Som kurslitteratur läses boken *Personality Psychology – Domains of Knowledge About Human Nature* skriven av Randy J. Larsen och David M. Buss (2002).

Beskrivningar av homo-, bisexuella och transpersoner

Sexuell läggning tas upp i ett avsnitt om sexualitet. Författarna skriver att den sexuella läggningen påverkar vilka grupper individen söker sig till, och vilken livsstil hon/han kommer att utveckla. Resten av avsnittet ägnas åt orsaksförklaringar till homosexualitet. En förklaringsmodell behandlar betydelsen av hypothalamus storlek. Jämförande forskning har genomförts på hjärnor från homosexuella män som dött aids.

He found that the size of the medial preoptic region of the hypothalamus – the region believed to regulate male-typical behaviour – to be two or three times smaller in the gay men, compared to that of heterosexual men (Larsen & Buss, 2002, s. 116).

En teori gör gällande att manlig homosexualitet är influerad av en gen i X-kromosomen. Detta har dock inte replikerats, varvid dess validitet ifrågasätts av författarna. Mer klarlagd är teorin kring kopplingen mellan genderkonformitet och sexuell läggning. Detta beror enligt teorin

på biologiska faktorer som får barnet att identifiera sig med det motsatta könet och attraheras av det egna könet.

For example, childhood gender nonconformity is strongly related to adult sexual orientation. Gay men as adults recall having been feminine boys, and lesbian women as adults recall having been masculine girls [...] biological factors may cause childhood gender nonconformity and that early gender nonconformity causes children to feel different from other children of their own sex and, as a result, to be attracted to people who are "different" from themselves (even though they are of the same gender) (Larsen & Buss, 2002, s. 116).

Olika forskningsrön om en genetisk förklaring till sexuell läggning presenteras, även om många forskningsresultat kritiserats på metodologiska grunder. Betydelsen av en genetisk komponent är en fråga för framtidens forskning att besvara:

Clearly, the most recent evidence suggests that genes provide a relatively modest and indirect influence on adult sexual orientation. In summary, the findings from behavioural genetics and brain research point to the fascinating possibility that sexual orientation – an individual difference that is linked with the social groups one associates with, the leisure activities one pursues, and the lifestyle one adopts – may be partly heritable and how this indirectly affects adult sexual orientation are questions for future research (Larsen & Buss, 2002, s. 116).

Mellan två olika utgåvor av boken kan man se en glidning i begreppen. I utgåvan från 2002 skriver författarna att 8 procent av befolkningen är exklusivt homosexuella medan andra upplagan av boken (Larsen & Buss, 2004) gör gällande att 92 procent är exklusivt heterosexuella.

Beteendeskilnader inom och mellan gruppen män och kvinnor kopplas samman med testosteronnivå. Högre testosteronhalt hos kvinnor korrelerar med mer manskodade yrkesval och större framgång i karriären, samt hur lesbiska kvinnor identifierar sig. Författarna framhåller att resultaten kommer från korrelationsstudier, och att det därför är oklart om vad som är orsak och verkan.

In lesbian women, testosterone has been associated with erotic role identification, with more "masculine" lesbian partners having higher levels of testosterone than more "feminine" partners (Larsen & Buss, 2002, s. 501).

Forskning kring en genetisk koppling till personlighet är enligt författarna inte längre lika kontroversiellt som det varit tidigare. Ett undantag är forskning på ärftlighet och sexuell läggning. Författarna resonerar kring kopplingen mellan vetenskap och politik.

For example, if homosexuality is more environmental and learned than was previously thought, then some group have suggested that homosexuality could be unlearned, or “cured”.

The link between science and politics, between knowledge and values are complex, but they need to be confronted. Because scientific research can be misused for political goals, scientists bear a major responsibility for presenting findings carefully and accurately. Some argue that science and values cannot be separated and that science itself is a political tool used to oppress certain people. [...] Science can be separated from values. Science is a set of methods for discovering what exists [...] This does not imply, of course, that scientists are unbiased (Larsen & Buss, 2002, s. 124).

Homofobi och hatbrott mot homosexuella nämns som ett exempel på försvarsmekanismen projektion (att se i andra det vi inte vill se i oss själva) i ett kapitel om psykoanalysens syn på personlighet. Hatbrott mot homosexuella och homofoba utspel av kristna fundamentalister tas upp och författarna frågar sig varifrån denna avsky och våldsamma homofobi kommer ifrån:

Another defense mechanism, projection, is based on the notion that sometimes we see in others the traits and desires we find most upsetting in ourselves [...] Could it be that homophobic persons are engaging projection as a defence mechanism against their own questionable sexual orientation? (Larsen & Buss, 2002, s. 183).

Diskriminerade och stigmatiserade gruppers självkänsla påverkas negativt av samhällets fördomar, konstateras i ett avsnitt om självkänsla hos minoritetsgrupper, däribland homosexuella. (Larsen & Buss, 2002, s. 440)

Homosexualitet tas upp i en diskussion kring abnormalitet i ett kapitel om personlighetsstörningar. En diskussion kring skillnaden mellan normativ och statistisk abnormalitet exemplifieras med den förändrade synen på homosexualitet.

For example, 20 or 30 years ago, homosexuality was considered to be both rare and socially unacceptable, a form of abnormal behaviour or

even a mental illness. [...] Thus, the statistical and social definitions of abnormality are always somewhat tentative because society changes (Larsen & Buss, 2002, s. 569).

Generella beskrivningar av kön, sexualitet och samliv

Teorier om evolutionärt adaptiva könsskillnader i personlighet exemplifieras med att högre aggressivitet hos män beror på att män konkurrerar om kvinnor. Teorin är också användbar gällande skillnader i svartsjuka; kvinnor blir svartsjuka om deras män engagerar sig i känslomässiga relationer och männen blir svartsjuka om kvinnorna engagerar sig i sexuella relationer.

The researchers found large sex differences, precisely as predicted by the evolutionary explanation – 63 percent of the men but only 13 percent of the women found the sexual aspect of infidelity the most upsetting (Larsen & Buss, 2002, s. 150).

Utifrån ett evolutionärt perspektiv beror könsskillnader i sexuellt beteende på att medlemmar av det kön som investerar mindre i avkomman är mindre diskriminerande i urvalet av partners och har därför fler partners. Observerade könsskillnader som innebär att män söker kvinnor som är unga och snygga och kvinnor söker män som är äldre och resursstarka nämns.

The members of the sex that invests less in offspring, according to this theory, is predicted to be less discriminating in their selection of mates and more inclined to seek multiple mates. In ancestral times, men could increase their reproductive success by gaining sexual access to a variety of women (Larsen & Buss, 2002, s. 151).

Freuds teori om den psykosexuella utvecklingen presenteras i ett avsnitt om psykoanalytiska förhållningssätt till personlighet. Enligt denna teori är målet för barnet att identifiera sig med en förälder av samma kön och finna sitt kärleksobjekt i det motsatta könet (Larsen & Buss, 2002, s. 184 f).

Två möjliga strategier kan sökas av män och kvinnor i en relation enligt den sociosexuella teorin. Den ena karakteriseras av monogami och stor investering i barn, medan den andra strategin utmärks av högre grad av promiskuitet, partnerbyte och mindre investering i barn (Larsen & Buss, 2002, s. 274).

Synen på kön och begreppet femininitet beskrivs utifrån forskning på en grupp gifta kvinnor:

High scores on femininity tend to be described by observers as dependent, emotional, feminine, gentle, high-strung, mild, nervous, sensitive, sentimental, submissive, sympathetic and worrying. [...] as reported by the spouses of these women, high scorers on the femininity scale tend to do such things as send cards to friends on holidays and remember acquaintance's birthdays, even though none else did (Larsen & Buss, 2002, s. 345).

Stort utrymme ägnas till att beskriva vad könsskillnadsforskning kommit fram till kring kön, genus och personlighet. Könsskillnader tas upp utifrån olika perspektiv såsom hormonella, socialkonstruktivistiska och evolutionsbiologiska. Boken frågar sig om män och kvinnor kan vara "bara vänner".

Sex differences occur in other aspects of the mating domain, some following from the sex difference in attitudes toward casual sex. Can men and women be "just" friends? It turns out that men have more difficulty than do women in being friends with the opposite sex. Men are more likely than women to initiate friendship with someone of the opposite sex because they are sexually attracted to them; more likely to actually become sexually attracted to their opposite-sex friends; and more likely to dissolve such friendships if they do not result in sex (Larsen & Buss, 2002, s. 491).

Resultat kurs IV: Personlighetspsykologi I

Beskrivningar av homo-, bis sexuella och transpersoner

Beskrivning av begreppet normalitet.

- I en diskussion om normativ och statistisk normalitet exemplifieras med den förändrade synen på homosexuella. Författarna menar att homosexualitet inte längre ses som abnormt "i sig självt".

Beskrivning av begreppen hetero-, homo- och bisexualitet.

- Författarna ser sexuell läggning som två kategorier. I en jämförelse mellan två olika utgåvor av boken kan man se en glidning i begreppen. I den senare upplagan skriver författarna att 92 pro-

cent av befolkningen är exklusivt heterosexuella istället för att 8 procent är exklusivt homosexuella.

Resonemang kring sexuell läggning.

- Tidiga och/eller icke-verifierade orsaksförklaringar till homosexualitet presenteras. En teori gör gällande att manlig homosexualitet är influerad av en gen i X-kromosomen. Teorins validitet ifrågasätts av författarna. Olika forskningsresultat som behandlar genetiska förklaringsmodeller presenteras, men kritiserar av författarna för metodologiska brister.
- Forskning som visar på samband mellan genderkonformitet och sexuell läggning presenteras. Författarna framhåller att konstruktivistiska förklaringsmodeller skulle kunna användas för att "bota" homosexualitet och pekar på ett samband mellan politik och vetenskap. "Maskulin" rollidentifikation bland lesbiska kvinnor kopplas samman med högre testosteronhalt än hos "feminina" lesbiska kvinnor. Manlig homosexualitet förklaras av skillnader i hypothalamus storlek mellan hetero- och homosexuella män i ett avsnitt om sexuell läggning. Studien är gjord på homosexuella män som dött i aids.

Resonemang kring stigmatisering.

- Homofobi och hatbrott mot homosexuella kan enligt författarna vara en försvarsmekanism, och menar att homofoben själv egentligen kan vara homosexuell utan att vilja konfronteras med denna insikt.
- Teorier om hur individer påverkas av att tillhöra en stigmatiserad grupp presenteras. Författarna menar att självkänslan hos diskriminerade och stigmatiserade grupper, exempelvis homosexuella, påverkas negativt av samhällets negativa fördomar.
- Författarna frågar sig huruvida homofoba attityder är en individs försvar mot en egen "tivelaktig" (eng. över. questionable) sexuell läggning.

Generella beskrivningar av kön, sexualitet och samliv

Forskning och teorier kring kön och sexualitet.

- Boken presenterar teorier som implicerar heterosexualitet.

Exempel på detta är teorier som hävdar att män söker kvinnor som är unga och snygga medan kvinnor söker män som är äldre och resursstarka och Freuds psykosexuella utveckling, enligt vilken barnet kommer att finna sitt kärleksobjekt i det ”motsatta könet”. En annan teori som nämns gör gällande att män och kvinnor söker en av två strategier i relationer till varandra. I ett avsnitt om könsskillnadsforskning frågar sig författarna om män och kvinnor kan vara ”bara vänner”. Forskning har visat att det är mer troligt att en man inleder en vänskapsrelation med en kvinna han är attraherad av, lättare blir attraherade av vänner av motsatt kön, och avslutar relationer fortare om den inte resulterar i sex. Medlemmar av det kön som investerar mindre i avkomman kommer att vara mindre diskriminerande i urvalet av partners och ha fler partners hävdar forskningsresultat. Det framgår av beskrivningen av en undersökning kring definitionen av feminitet att gifta kvinnor utgjort urvalet, utan att detta tydliggörs.

- Relationen mellan vetenskap och politik diskuteras. Författarna hävdar att forskning kan användas mot utsatta grupper, varför forskaren bär stort ansvar för tolkningen av resultaten.

Beskrivning av könsidentitet och biologisk utveckling.

- I boken presenteras olika förklaringsmodeller av könsskillnader och könsidentitet, såsom socialkonstruktivistiska, evolutionsbiologiska och hormonella.

Kurs VI: Biologisk psykologi

Biologisk psykologi I ges under den andra terminen av psykologprogrammet. Kursens syfte är att ge grundläggande biologiska kunskaper om normala motoriska, perceptuella, kognitiva, språkliga, motivationella och känslomässiga processer och beteenden, samt ge exempel på avvikelser och störningar. Studenten ska efter kursen bland annat känna till historiskt viktiga och moderna viktiga teorier om hjärnans funktion och individers anpassning och överlevnad samt kunna redogöra för fynd vid sökandet av könsskillnader. Som kurslitteratur läses *An introduction to brain and behaviour* skriven av Kolb Bryan and Ian Q Whishaw (2005).

Beskrivningar av homo-, bisexuella och transpersoner

Sexualitet är ingen livsnödvändighet för individen på samma sätt som födointag, men utgör viktig del av tillvaron, konstateras i inledningen till avsnittet om sexualitet.

Unlike feeding, which we must repeatedly do to survive, sexual behaviour (aside from procreation) is not essential for survival. Yet sexual activity is of enormously psychological importance to us (Kolb & Whishaw, 2005, s. 426).

Sexuell läggning avgränsas i ett avsnitt om sexuell läggning, identitet och hjärnans struktur till huruvida en person är attraherad av motsatt eller samma kön.

An interesting question about human sexual behaviour has to do with sexual orientation – a person's sexual attraction to the opposite or to the same sex (Kolb & Whishaw, 2005, s. 430).

En förkastad teori presenteras om samband mellan manlig homosexualitet och hypothalamus utformning, som man tänker mer liknar den hos kvinnan.

One hypothesis regarding homosexual men is that they have a hypothalamus that is more similar to the norm for females than for males. This hypothesis turns out to be incorrect, however (Kolb & Whishaw, 2005, s. 430).

Homosexuella män benämns som ett tredje kön eftersom deras hypothalamus visat sig vara något större än hos heterosexuella män.

...these findings suggest that homosexual men form, in effect, a “third sex” because their hypothalami differ from those of either females or heterosexual males (Kolb & Whishaw, 2005, s. 430).

Transsexualism förklaras och definieras.

In contrast with homosexuals, transsexuals are people who feel strongly that they have been born the wrong sex. Their desire to be the opposite sex can be so strong that they are willing to undergo sex-change surgery. Little is known about the causes of transsexuality, but it is generally assumed to result from a disturbed interaction between brain development and circulating hormones (Kolb & Whishaw, 2005, s. 430).

En teori om att manlig homosexualitet ärvs på mödernet presenteras. Boken manar dock till försiktighet med att dra slutsatser om orsak – verkan eftersom gener specificerar proteiner, inte sexuellt beteende (Kolb & Whishaw, 2005, s. 431).

Generella beskrivningar av kön, sexualitet och samliv

Hur människans beteende påverkas av evolutionära och miljömässiga faktorer behandlas. Författarna kommer fram till att det finns en skillnad mellan vad individer finner sexuellt upphetsande både inom och mellan olika kulturer. Vissa attribut anses dock vara universellt upphetsande.

Different cultures may emphasize different sexual stimuli, and, even within a single culture, there is variation in what people find sexually stimulating. Nonetheless, some human attributes are universally found to have sexually arousing value. An example is the hip-to-waist ratio of human females for most human males (Kolb & Whishaw, 2005, s. 406).

I ett avsnitt om hur könshormoner påverkar utvecklingen av hjärnan finns en faktaruta om "Androgen-insensitivitetssyndromet" och det "Androgenitala syndromet". Det förstnämnda tillståndet avser en genetisk man vars kropp inte svarar på de egna androgenerna utan istället utvecklar en kvinnlig fenotyp (kvinnliga könskaraktäristika). Det andra tillståndet avser ett kvinnligt foster som utsatts för androgener i högre grad än vanligt, och därför utvecklar en förstorad klitoris. Faktarutan innehåller en bild på en genetisk man med kvinnlig fenotyp (kropp), och ett underliv på en kvinna med androgenitalt syndrom. Kvinnor med androgenitalt syndrom beskrivs i boken som "pojkflickor". Pojkflickor åsyftar flickor som i tidig barndom inte uppvisar genderkonformativt beteende, vilket förklaras med att hjärnan maskuliniserats.

In less severe cases, there is no gross abnormality in genital structure, but there is a behavioural effect: these girls show high degree of tomboyishness. In early childhood, they identify with boys and prefer boys' clothes and boys' toys and games. One explanation for this behavioural effect is that the developing brain is masculinized, thus changing later behaviour (Kolb & Whishaw, 2005, s. 428).

Resultat kurs VI: Biologisk psykologi

Beskrivningar av homo-, bis sexuella och transpersoner

Beskrivning av begreppen hetero-, homo- och bisexualitet.

- Sexuell läggning definieras som att antingen attraheras av samma eller "motsatt" kön.

Resonemang kring sexuell läggning.

- Tidiga och/eller icke-verifierade orsaksförklaringar till homosexualitet presenteras. En teori gör gällande att manlig homosexualitet beror på att hypothalamus storlek liknar den hos kvinnor.
- Homosexuella män antas utgöra ett "tredje kön", eftersom deras hypothalamus visat sig vara något större än hos heterosexuella män. En annan teori föreslår att manlig homosexualitet ärvs på mödernet.
- Transsexuella personer beskrivs som motsatsen till homosexuella. Orsakerna sägs vara oklara men antas resultera från en störd

interaktion mellan hjärnans utveckling och hormoner.

- Boken manar till försiktighet angående orsaksförklaringar till sexuell läggning eftersom gener bestämmer proteiner och inte beteende.
- Ingen orsaksförklaring till hetero- eller bisexualitet presenteras.

Generella beskrivningar av kön, sexualitet och samliv

Generell beskrivning av sexualitet.

- Sexualiteten beskrivs som viktig, dock ej livsnödvändig för individen.

Forskning och teorier kring kön och sexualitet.

- Teorier som implicerar heterosexualitet presenteras utan att detta urval definieras. Det konstateras att det finns en skillnad mellan vad individer finner sexuellt upphetsande både inom och mellan olika kulturer, men att vissa attribut kan ses som universellt upphetsande såsom höft – midja förhållandet hos kvinnor för de flesta män.

Beskrivning av könsidentitet och biologisk utveckling.

- Androgeninsensitivitetssyndromet och androgenitala syndromet beskrivs som genetiska män med en kvinnlig fenotyp respektive kvinnor som utvecklat en förstorad klitoris.
- ”Pojkflickighet” (tomboyishness) får en biologisk förklaring, och ses som en effekt av ”onormal” biologisk utveckling.

Kurs XII: Utvecklingspsykologi II

Utvecklingspsykologi II ges under den tredje terminen på psykologprogrammet. Kursen syftar till att belysa människans utveckling i skol- och ungdomsåren, redovisa grundläggande begrepp, fenomen och tankegångar inom området utvecklingspatologi, samt skapa förtrogenhet med några utvecklingspatologiska delområden. Efter genomgången kurs skall den studerande kunna ge exempel på bland annat betydelsen av genus. Kursen ska belysa fysisk, neural, kognitiv, känslomässig och social utveckling inklusive moral- och identitetsutveckling, ångestrelaterade störningar inklusive rädsla och blyghet, ätproblem, depression och därtill hörande problem, stress och fysisk/psykisk utvecklingspåverkan. Kurslitteratur består två böcker. Huvudboken *Developmental psychopathology: from infancy to adolescence* är skriven av Charles Wenar & Patricia Kerig (2000). Som komplement läses *Child psychology: a contemporary viewpoint* av E. Mavis Hetherington & Ross. D Parke (2003).

Beskrivningar av homo-, bisexuella och transpersoner

Forskning gjord på hetero- och homosexuella ungdomar beskriver hur sexuell attraktion uppstår.

... arguing that sexual attraction appears first at about the age of 10, four years after the adrenal androgen dehydroeandrosterone (DHEA) has begun to rise conspicuously (this androgen is said to be a precursor of both testosterone and estradiol, sex hormones in men and women). These researchers found that significant numbers of heterosexuals and homosexual young people they studied reported first feelings of sexual attraction at about the age of 10 (Hetherington & Parke, 2003, s.216).

Generella beskrivningar av kön, sexualitet och samliv

I ett kapitel om den normala utvecklingen tar boken upp utvecklingen av en könsidentitet:

...infants, lacking innate knowledge, must learn to classify themselves as boys or girls. This classification is called gender identity. In addition, society prescribes which behaviours and feelings are appropriate for boys and which are appropriate for girls, and children must learn such appropriate gender-role behaviour (Wenar & Kerig, 2000, s. 42).

Könsroller och sexualitet tas upp i ett kapitel om den normala utvecklingen. Författarna skriver att varje samhälle föreskriver passande beteenden och känslor för de olika könen, och konstaterar att pojkar är mer genderkonformativa än flickor:

In middle childhood boys increasingly prefer gender-typed behaviour and attitudes, while girls shift to more masculine activities and traits. This is an example of boys being more narrowly gender-typed than girls. "Sissies" are teased, whereas "tomboys" are tolerated (Wenar & Kerig, 2000, s. 43).

Författarna förklarar att den begynnande sexualiteten tar sig i uttryck i nyfikenhet och ett utbyte av information mellan kompisar av samma kön. En segregering mellan tjejer och killar sker, driven av rädslan att bli retad för att umgås med det andra könet.

Sexual curiosity is evidenced by an interest in peeking, seeking pornographic or sex-education books, and exchanging information with the same-sex friends. Middle childhood is also the time of peer group segregation between boys and girls, fostered by the fear of being teased for interacting with the other gender (Wenar & Kerig, 2000, s. 44).

Ungdomar ställer sig många frågor kring sexualitet samt påverkas av samhällsnormer.

In addition, each venture involves the question, "What kind of sexual being am I?" Adolescents know that society will judge them, and they in turn will judge themselves in term of the success or failure of their ventures. Most important of all, sexuality is part of the questions, "Whom can I love?", and "With whom can I share my life?" (Wenar & Kerig, 2000, s. 44).

Tjejer med skilda föräldrar uppvisar ofta beteendemässiga problem i tonåren konstateras i ett avsnitt om familjeliv.

Among girls, adjustment problems are more evident at the onset of adolescence. During the teen years, girls of divorced may show increased conflict with their mothers, increased non compliance, anti-social behaviour, emotional disturbance, loss in self esteem and problems in heterosexual relations and sexual behaviour (Hetherington & Parke, 2003, s. 465).

Ett specifikt avsnitt om homosexuella föräldrar synliggör att denna familjekonstellation har blivit vanligare. Författarna poängterar att homosexuella familjer är mångfacetterade och att familjebildning varierar inom denna grupp. Forskning visar att frånskilda heterosexuella mammor och lesbiska mammor liknar varandra i termer av självbild, allmän lycka, generell anpassning och psykisk hälsa. Homosexuella fäder finns det däremot mindre kunskap om. Forskning om hur hetero- respektive homosexuella par delar på hushållsarbetet har påvisat att homosexuella delar detta mer jämlikt. Barn till både hetero- och homosexuella föräldrar har visats bli mer välanpassade om båda föräldrarna delar på omvårdnaden. Författarna konstaterar att barn med lesbiska föräldrar utvecklas normalt.

We have no evidence that these children have any greater emotional or social problems, including peer relationships and relationships with adults than other children, nor is there any appraisable evidence of altered gender roles among lesbian partners' children. In similar fashion the great majority of gay fathers' children grow up to be heterosexual adults. There is no evidence that these children are victims of sexual abuse, nor that they are at any significant disadvantage in comparison with children of heterosexual fathers. Moreover although gay fathers undoubtedly face prejudice and discrimination children have described their relationships with gay fathers as warm and supportiv' (Hetherington & Parke, 2003, s. 496–467)

Resultat kurs XII: Utvecklingspsykologi II

Beskrivningar av homo-, bisexuella och transpersoner

Beskrivning av begreppet normalitet.

- Författarna påpekar att det finns värdeladdade normer i samhället, och att ungdomar kommer att utvärderas utifrån misslyckanden och framgångar. Wenar och Kerig menar att den begynnande sexualiteten innebär många frågor. Funderingar kring sexuell läggning aktualiseras inte.

Generella beskrivningar av kön, sexualitet och samliv

Forskning och teorier kring kön och sexualitet.

- Forskning gjord på både hetero- och homosexuella kommer fram till att känslor av sexuell attraktion uppkommer runt tio års ålder.
- Jämförande forskning av homo- och heterosexuella föräldrar tar upp fördelning av hushållsarbetet. Författarna konstaterar att barn till lesbiska utvecklas normalt känslor- socialt och beteendemässigt, samt att dessa barn inte i större utsträckning avviker från föreskrivna könsroller. De konstaterar även att barn till homosexuella fäder inte blir homosexuella, eller utsätts för övergrepp i större utsträckning än barn till heterosexuella. Barnen uppvisar inte heller någon annan nackdel i jämförelse med barn till heterosexuella föräldrar.
- Teorier som implicerar heterosexualitet presenteras. Författarna beskriver att pojkar och flickor börjar leka åtskilt, samt utbyta information med sexuell innebörd med vänner av samma kön. En undersökning visar att tonårstjejer med skilda föräldrar ofta uppvisar problem i samband med heterosexuella relationer och sexuellt beteende.

Beskrivning av könsidentitet och biologisk utveckling.

- Den normala könsidentitetsutvecklingen beskrivs innebära utveckling av könstypiskt beteende, vilket bestäms av samhällets normer.
- Författarna konstaterar i ett kapitel om den normala utvecklingen att det finns socialt konstruerade könsroller. De

konstaterar även att ett avvikande från dessa kan ge negativa konsekvenser, speciellt pojkar blir lättare retade än flickor om de avviker från sin könsroll.

Kurs XIII: Vuxenliv och åldrande

Kursen Vuxenliv och åldrande läses under den fjärde terminen av psykologprogrammet. Kursen syftar bland annat till att presentera grundläggande psykologiska teorier om livsförändringar och åldrande, belysa människans utveckling i ett livsloppsperspektiv samt ge grundfakta om biologiska, psykologiska, sociala händelser och förändringar under åldrandet. Den ska, enligt kursplanen, även innehålla betydelsen av kön, genus och kultur för åldrandet och synen på åldrande. Som kurslitteratur läses böckerna, *Gerontologi. Åldrandet i ett biologiskt, psykologiskt och socialt perspektiv* av Ove Dehlin m. fl. (2000), *Den åldrande människans psykologi – ett livsloppsperspektiv* av Bo Hagberg och Mikael Rennemark (2004) och *Lifespan Development – Resources, Challenges and risks* av Leo B. Hendry och Marion Kloep (2002). *Den fullbordade livscykeln* av Erik H Erikson (2004) är rekommenderad läsning men läses utöver obligatorisk litteratur och kommer därför inte att granskas.

Beskrivningar av homo-, bis sexuella och transpersoner

I böckerna finns inga beskrivningar av homo-, bis sexuella eller transpersoner.

Generella beskrivningar av kön, sexualitet och samliv

Biologiska åldersförändringar i bland annat könsorganen och sexualiteten kommenteras.

Även om äldre kvinnor ofta upplever att kroppens svar på sexuell stimuli avtar med åren finns inget hinder för sexuell aktivitet. Visserligen

avslutas den fertila perioden definitivt i och med menopausen, men den sexuella aktiviteten avtar inte automatiskt. Att mannens ålder i detta sammanhang har stor betydelse visas av en undersökning där kvinnor i 50–60 års ålder delas in i två grupper efter makens ålder. Kvinnorna i gruppen med en yngre make hade högst sexuell aktivitet, medan aktiviteten i gruppen med äldre make var lägre. Äkta makar där mannen är gammal har lägre aktivitet oavsett kvinnans ålder [...] En konklusion från flera undersökningar är att det är mannens hälsotillstånd och lust som i hög grad avgör om kvinnan är sexuellt aktiv eller inte (Dehlin, Hagberg, Rundgren, Samuelsson & Sjöbeck 2000, s. 102).

Författarna menar att sociala funktioner skiljer sig åt mellan män och kvinnor. Kvinnor lägger större vikt vid emotionellt stöd och intima relationer medan män är mer inriktade på sociala aktiviteter där självständighet och konkurrens är viktiga inslag.

När män och kvinnor i dessa studier tillfrågats om huruvida de har någon närstående anförvant, svarar de ja i ungefär samma utsträckning. När de sedan ombeds ange vem denna anförvant är, uppträder en intressant skillnad mellan könen: männen anger en kvinna, oftast en hustru. Kvinnorna däremot nämner inte särskilt ofta maken utan istället en annan kvinna, exempelvis modern, en vännina, en dotter eller en syster (Hagberg & Rennemark, 2004, s. 75).

Alla individer föds med olika förutsättningar. Olika områden nämns, till exempel sociala resurser och strukturella resurser såsom klass, kön, etnicitet.

The start of life is not the same for all individuals. Already, a new-born child utilizes a 'pool' of potential resources to cope with the challenges of life. Many of these resources are innate, such as reflexes, and others are learned, since learning starts in the first seconds of life and will go on until death. Still others are structurally determined, such as nationality or social class (Hendry & Kloep, 2002, s. 19).

Under utvecklingen möter individen så kallade utvecklingsvändpunkter. Det finns olika sorters vändpunkter till exempel "normativa" (såsom att börja skolan, pensioneringen), "kvasi-normativa" (såsom flytta hemifrån, gifta sig, skaffa barn), och "icke-normativa". Icke-normativa vändpunkter är svårare att hantera för individen eftersom de gör att individen avviker från den sociala normen.

Non – normative shifts are changes experienced in a particular way or at a specific time by relatively few people, and can take different forms. Whether or not an event is non – normative can depend on the time, place or nature of the event (Hendry & Kloep, 2002, s. 42).

...the challenges that are more difficult to cope with are the non – normative shifts that often hit unexpectedly the unprepared or unsupported individual, and making them 'deviant' from the societal norm (Hendry & Kloep, 2002, s. 45).

Ett kapitel tar upp puberteten, tonårskroppen, romantik och samhällets ideal. Interaktionen mellan olika sociala system blir mer och mer komplicerade när tonåringarna experimenterar med internaliserade normer och värderingar inom kulturen. Den tilltagande kroppsfixeringen i västerländska kulturer nämns och författarna beskriver behovet att falla inom ramen för "det normala" även om detta skiljer sig åt från kultur till kultur (Hendry & Kloep, 2002, s. 82).

Författarna beskriver att ungdomar måste utveckla olika relationer på väg in i vuxenlivet såsom relationer till föräldrar, kamrater och det motsatta könet. De måste förhålla sig till normativa förväntningar under denna period, till exempel att inom ett romantiskt förhållande förväntas skaffa barn och hus. Författarna menar att dagens samhälle tillåter åtminstone en illusion om fler valmöjligheter, såsom att välja att leva hetero- eller homosexuellt.

Hence, traditional developmental tasks such as gaining independence from parents, and perhaps independent living arrangements, orienting to a career, developing a different set of relationships to parents, peers and the opposite gender and so on, present today's youth with significant challenges in gaining adult status (Hendry & Kloep, 2002, s. 93).

There are no clear-cut maturational shifts of note during this life period. However, there can be normative pressures, so that, for example, within a relative stable romantic relationship, or within a first marriage, a young couple may be asked if they "ever going to set up a house together" or "Are we going to become grandparents soon?" (Hendry & Kloep, 2002, s. 94).

Nowadays, modern society offers young people at least the illusion of flexibility and variety, and that in social life anything goes: to marry or not to marry; to live in a partnership with a same-sex or opposite-sex partner; to have children as a teenager, as a middle-aged adult or, as

seems to more than possible in the near future, even as a retired woman; to have a job first and a higher education later, or the other way around, or to alternate between the two (Hendry & Kloep, 2002, s. 95).

Forskningsresultat angående hur kvinnor upplever menopausen är motstridiga. Studier visar på att upplevelsen sträcker sig från "neutral" till "negativ". Upplevelsen tenderar dock att skattas mer positiv under samt efter menopausen. Forskarna är dock noga med att poängtera att gruppen kvinnor är heterogen.

Other researchers (e.g. Robinson, 1996, for a review) comment on the enormous differences among women in the experience of the menopause, in the same culture, and across cultures. For instance, lesbian women report fewer problems at the menopause than heterosexual women (Cole and Rothblum, 1990) These findings show that the influences of the macro-system can play an influential role in the way women cope with menopausal challenges (Hendry & Kloep, 2002, s. 119).

Resultat kurs XIII: Utvecklingspsykologi II

Beskrivningar av homo-, bis sexuella och transpersoner

Beskrivning av begreppet normalitet.

- Det konstateras att det finns strukturella skillnader och normer mellan olika individer och grupper. Icke-normativt handlande beskrivs som svårare att hantera för individen eftersom de gör att hon avviker från den sociala normen. Homo- bis sexuella eller transpersoners erfarenheter nämns dock inte i sammanhanget eller i diskussionen om normativa förväntningar. Internaliserade värderingar i kulturer skiljer sig åt.

Generella beskrivningar av kön, sexualitet och samliv

Forskning och teorier kring kön och sexualitet.

- Böckerna presenterar genomgående forskning och teorier som implicerar heterosexualitet utan att detta urval definieras. Ett exempel är en undersökning om äldre kvinnors lust där det konstateras att kvinnors sexuella aktivitet beror på mannens hälsotillstånd.
- Forskning som inte kontrollerat för sexuell läggning presenteras. Exempel utgörs av en undersökning kring äldres nära

anförvanter, där försökspersonerna antas vara gifta.

- Forskning som kontrollerat för sexuell läggning presenteras en gång. En undersökning om kvinnors upplevelse av klimakteriet visar att hetero- och homosexuella kvinnors upplevelser skiljer sig åt. Detta menar boken är ett illustrativt exempel på hur makrosystem kan påverka individen.
- Författarna tar upp olika normer som påverkar människor, vilka utgår ifrån heterosexuell erfarenhet utan att definiera den som sådan. Exempel på detta är teorierna kring den normativa press ungdomar utsätts för på vägen in i vuxenlivet. Författarna nämner dock sedan möjligheten att leva med partner av samma kön.

Sammanfattande resultat

Sammanfattande resultat

Normalitet

Flertalet granskade böckerna problematiserar begreppet normalitet, vilket dock oftast inte inkluderar problematisering av begreppet sexuell läggning. Diskussionen utsträcks i vissa böcker till att inkludera homosexuella. Två av böckerna exemplifierar med den tidigare diagnostiseringen av homosexualitet som nu inte längre gäller. Den förändrade synen på homosexualitet kommenteras i en diskussion om normativ och statistisk normalitet i en av böckerna. En annan bok gör gällande att det finns värdeladdade normer i samhället som innebär många ställningstaganden för individen. Sexuell läggning tas dock inte uttryckligen upp som en av dessa värdeladdade normer. Svårigheter associerade med att avvika från normen diskuteras i ytterligare en bok, men utan att erfarenheter från homo-, bisexuella eller transpersoner tas upp.

Begreppet sexuell läggning

Litteraturen till tre av fem kurser beskriver i något avseende begreppet sexuell läggning. Två av dessa ser sexuell läggning som två tydliga kategorier. En bok beskriver hur sexuell läggning kan ses som ett kontinuum eller som tre dimensioner i form av identitet, attraktion och faktiskt beteende. En explicit definition av begreppet sexualitet återfinns i två av böckerna. I ett fall beskrivs sexualiteten som mycket viktig, men inte livsnödvändig för individen. Detta resonemang återfinns i ytterligare en bok där människor förutsätts ha sex av olika anledningar; i

reproduktivt syfte eller för att få intimitet, kärlek och njutning. Denna syn genomsyrar dock inte det fortsatta resonemanget där sexualitet istället ofta reduceras till reproduktion.

Orsaksförklaringar till sexuell läggning

I litteraturen där begreppet sexuell läggning beskrivs förs resonemang om dess grunder. Samtliga letar efter orsaker till homosexualitet. Inga orsaker söks till heterosexuallitet och/eller bisexuallitet. Tidiga och numera förkastade förklaringsmodeller till homosexualitet presenteras. Ingen motivering ges till varför man väljer att ta upp dessa teorier eller i vilken kontext de formulerats. Teorierna fokuserar framförallt på manlig homosexualitet och kopplar till exempel samman den med ”kvinnligen hjärnorganisation”, svag faders- och dominerande modersfigur eller ser den som en konsekvens av att ha blivit ”förförd av en äldre homosexuell”. Genetiska förklaringsmodeller som inte kunnat replikeras presenteras.

Senare forskning pekar på samband mellan homosexualitet och icke-genderkonformativitet, arv och könshormoner under fosterstadiet. Forskning presenteras som visat på ett empiriskt samband mellan antalet bröder och frekvensen av homosexualitet hos män. Ett resonemang förs om att homosexualitet kan vara resultatet av en socialiseringsprocess hos män med androgeninsensitivitetssyndromet. I en av böckerna nämns att konstruktivistiska förklaringsmodeller skulle kunna användas i syfte att ”bota” homosexualitet. Resonemang kring homosexualitet hos män och storleken på deras hypotalamus tas upp. I två av böckerna manar författarna till viss försiktighet angående tolkning av resultaten, då dessa bygger på korrelationsstudier som inte utreder kausalitet och i vissa fall ett reduktionistiskt tänkande.

Sexuell läggning tas även upp i en ruta där studenten för att utveckla sitt kritiska tänkande uppmanas att komma på egna förklaringar till sambandet mellan antalet bröder och manlig homosexualitet. En ”möjlig förklaring” författarna tänker sig att studenten kan ha kommit på är att antalet äldre bröder ökar risken att utsättas för sexuella övergrepp av en bror. Detta samband mellan incest och homosexualitet ”saknas det dock bevis” för skriver författarna.

Osynliggörande/synliggörande av bisexuella och homosexuella

Homo- och bisexuella osynliggörs med ett fåtal undantag i litteraturen. Bisexuella omnämns endast en gång i hela den granskade litteraturen.

Homosexuella synliggörs i specifika avsnitt kring sexuell läggning. Homo- och bisexuellas erfarenheter saknas oftast i mer generellt hållna avsnitt kring samliv, kärlek och sexualitet, vilka förekommer i samtliga granskade böcker. Flertalet teorier och undersökningar grundas enbart på ett heterosexuellt urval, utan att detta explicit definieras. Exempel på detta är teorin att män söker kvinnor som är unga och attraktiva, medan kvinnor söker män som är äldre och resursstarka. I en undersökning kring könsskillnadsforskning är utgångspunkten frågan om huruvida män och kvinnor kan vara ”bara” vänner. Slutsatsen är att män lättare blir attraherade av kvinnliga vänner och i större utsträckning avslutar dessa relationer om de inte resulterar i sex. En teori gör gällande att det kön som investerar mindre i avkomman kommer att vara mindre diskriminerande i urvalet av partners. Ytterligare ett exempel härrör från en undersökning som sökte operationalisera femininitet, där urvalet visade sig vara enbart amerikanska gifta kvinnor. Det konstateras att det finns vissa universella upphetsande attribut för män – såsom förhållandet mellan höft och midja hos kvinnor. Här har forskarna tittat på förhållanden både inom och mellan olika kulturer, men inte tagit hänsyn till sexuell läggning. Ett sista exempel på förutsatt heterosexualitet utgörs av en undersökning som kommit fram till att äldre kvinnors sexuella aktivitet beror på mannens hälsotillstånd.

Ett fåtal exempel kontrollerar dock för sexuell läggning, oftast manlig. I en studie om utseendets betydelse för parbildning har både hetero- och homosexuella män tillfrågats, dock endast heterosexuella kvinnor. Andra exempel är en studie gjord på både hetero- och homosexuella personer som undersöker när i utvecklingen attraktion uppkommer, samt en undersökning som visar på skillnader mellan hetero- och homosexuella kvinnors upplevelse av klimakteriet. Ett avsnitt tar upp jämförande forskning om hetero- och homosexuella föräldrar. Här konstaterar författarna att ”det inte finns några bevis för” att barn till homosexuella föräldrar får problem i större utsträckning än barn till heterosexuella föräldrar. Författarna konstaterar även att barn till

homosexuella män blir heterosexuella i lika hög grad som barn till heterosexuella och att det inte heller finns några ”bevis” för att de utsätts för sexuella övergrepp.

Stigmatisering av hbt-personer

Litteraturen till två av de fem granskade kurserna tar upp stigmatisering och diskriminering av minoritetsgrupper, såsom homosexuella. I en bok konstateras att stigmatiserade gruppers självkänsla påverkas negativt av samhällets fördomar. Fördomar, homofobi och hatbrott kopplas här samman med personliga egenskaper. Författarna skriver att orsaken till fördomar, homofobi och hatbrott också kan vara ett resultat av försvarsmekanismer mot individens egna ”tivelaktiga” sexuella läggning. Homosexuella föräldrar nämns i en bok och i samband med detta tas det upp att homosexuella fäder möter fördomar och diskriminering. Transfobi och hatbrott mot transpersoner nämns inte i någon av böckerna.

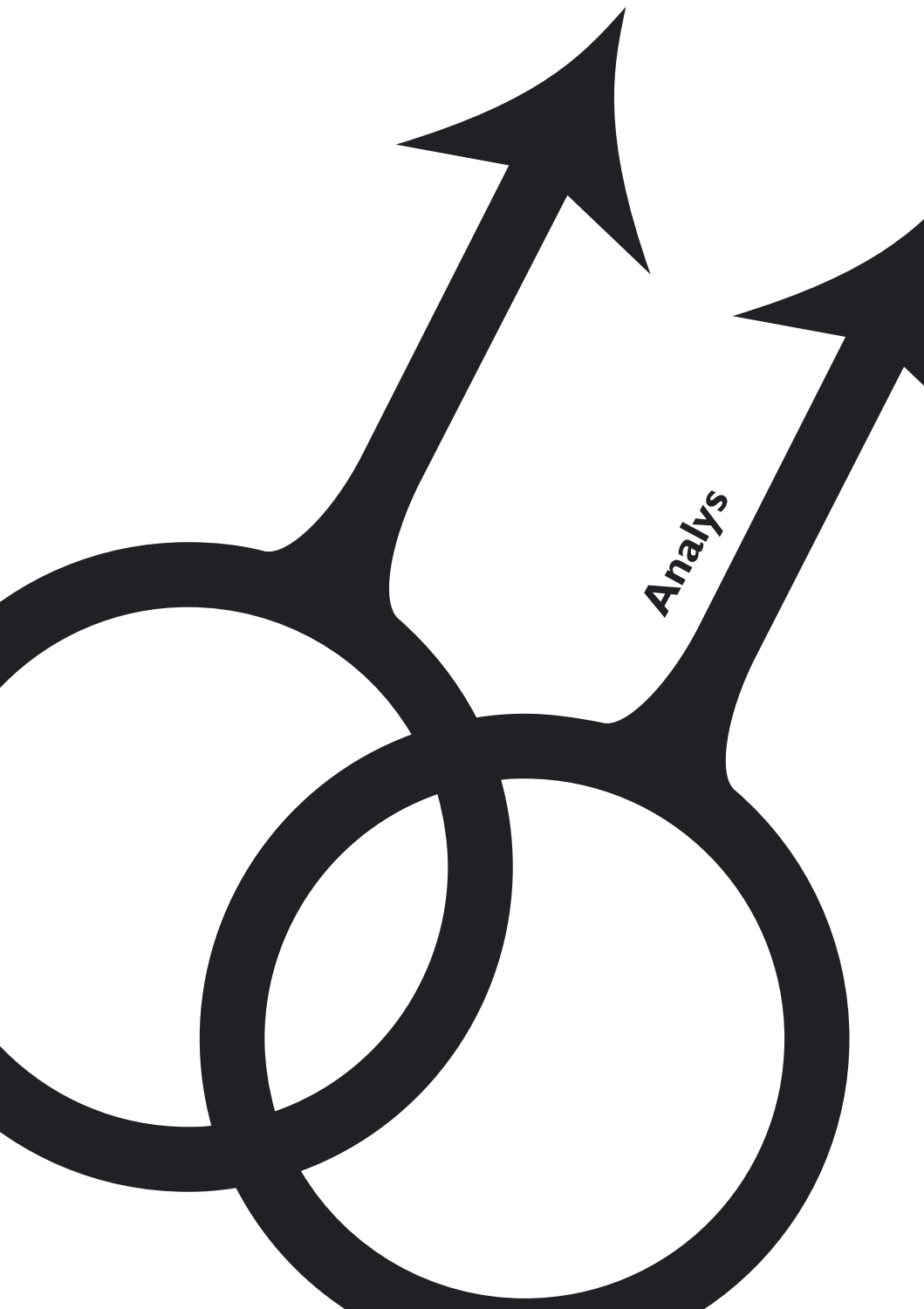
Syn på kön/beskrivning av transpersoner

Transpersoner, alltså icke-könstypiska personer vars kropp, könsuttryck och/eller könsidentitet inte stämmer överens enligt rådande normer, benämns aldrig som grupp utan beskrivs endast som skilda avvikelser från normalutvecklingen. Transfobi tas aldrig upp som exempel när man talar om diskriminering, normer och hatbrott. Samtliga böcker behandlar kön som två fasta kategorier.

En normal biologisk könsutveckling beskrivs i flera av böckerna. Två av böckerna tar upp ”avvikelse” från denna, såsom androgeninsensitivitetssyndromet och androgenitala syndromet. Pojkflickor framställs som mindre ”allvarliga fall” än androgenitala syndromet. Författarna menar att pojkflickor inte lider av grav fysisk abnormalitet, utan endast uppvisar ett pojkaktigt beteende. I en bok konstateras att könsidentiteten är central för individens identitetsuppfattning. Författarna till en bok menar att utvecklingen av könsidentitet inkluderar könstypiskt

beteende, vilket bestäms av samhällets normer. Samma bok konstaterar att brott mot könsnormer kan ge negativa konsekvenser för individen.

Transsexuella beskrivs explicit i en av böckerna i ett avsnitt om sexuell läggning. Där kontrasteras de till homosexuella med motive-
ringen att en transsexuell person upplever sig född till fel kön. Det spekuleras vidare i orsaksförklaringar till transsexualism, såsom störd interaktion mellan hjärnans utveckling och hormoner, men författarna kommer fram till att tillräcklig kunskap saknas för att kunna dra definitiva slutsatser.

Analys

Analys

Heteronormativitet är de processer som gör att heterosexualitet och könstypiskhet framställs som självklart, naturligt och önskvärt. För att något ska kunna framställas på detta sätt krävs en avvikare. I fallet heteronormativitet är avvikarna homo- och bisexuella samt transpersoner. Ett uttryck för heteronormativitet är att avvikarna osynliggörs i alla andra sammanhang än just där de agerar avvikare. De synliggörs alltså endast i egenskap av sin sexuella läggning och/eller icke-könstypiskhet; vilket behöver förklaras.

Normalitet

Att diskutera normalitet/abnormalitet som beroende av tid och plats är ett sätt att motverka normativitet genom att relativisera det normala. När författarna exemplifierar förändringen av vad som anses normalt med avpatologiseringen av homosexualitet motverkas samhällets heteronormativitet. Att exemplifiera förändringen av samhällets normer med just synen på homosexuella sätter specifikt fokus på samhällets heteronormativitet vilket är positivt.

Syn på kön/beskrivning av transpersoner

Eftersom transpersoner aldrig benämns som grupp utan endast som skilda syndrom och avvikare kan detta dels leda till att transpersoner som grupp osynliggörs, dels till att man inte ser de faktorer som förenar individerna. Att bryta mot könsnormer ses alltså inte som något som förenar icke-genderkonformativa individer med till exempel individer

med androgeninsensitivitetssyndromet och transsexuella. Därmed synliggörs inte gemensamma erfarenheter och utmaningar denna grupp delar. Genom att aldrig exemplifiera med transfobi i samband med diskriminering missar man ett tillfälle att synliggöra gruppen.

Synen på kön som två fasta kategorier skapar avvikare. Inte endast de som har specifika syndrom utan även de som bara inte helt och fullt är genderkonformativa framställs ibland som avvikare. Det framgår att den normala individen ska vara genderkonformativ, även om man inte explicit patologiserar icke-genderkonformativitet. Ett tydligt exempel på detta är när man beskriver pojkflickor som ”mindre allvarliga fall” än personer med androgenitala syndromet. Att skriva att utveckling av en könsidentitet inkluderar utveckling av könstypiskt beteende är förenklat då att inte agera könstypiskt inte nödvändigtvis måste korrelera med att ha en könsidentitet som inte ”stämmer överens” med ens kropp.

Begreppet sexuell läggning

När sexuell läggning reduceras till två fasta kategorier osynliggörs bisexualitet. Att beskriva sexuell läggning som ett kontinuum samt skilja på identitet, sexuell attraktion och faktiskt sexuellt beteende är icke-heteronormativt då denna beskrivning synliggör samt framställer homo-, bi- och heterosexualitet på ett jämbördigt icke-hierarkiskt sätt. Att sedan inte använda denna definition utan istället endast tala i termerna av hetero- och homosexuell är inkonsekvent. När man glömmer bort att beskriva sexualitet som mångfacetterat i det att man har sex av olika anledningar och istället reducerar sexualiteten till endast reproduktion blir resonemangen heteronormativa. Då reproduktion inte kan förklara samkönat sex leder denna förklaring till både ett osynliggörande av samkönat sex samt ett implicit framställande av detta som oförklarligt och därmed avvikande.

Orsaksförklaringar till sexuell läggning

Eftersom orsaksförklaringar endast söks till homosexualitet utan samtidig kritisk granskning av heterosexualitet behåller heterosexualiteten sin över-

ordnade ställning som självklar och naturlig, såsom Rosenberg konstaterar. Heteronormativiteten förstärks också genom det sätt man förklarar homosexualitet på. Att ta upp gamla förkastade förklaringsmodeller med homofoba tendenser kan innebära problem. Beskrivningar av historiska förklaringsmodeller skulle kunna fylla ett syfte om de presenterades med ett kritiskt förhållningssätt samt med en förklaring av i vilken kontext modellerna uppkommit. Som nu sker föreligger en risk för felaktiga associationer. Ett exempel är homosexualitet och incest. Incest i barndomen presenteras som en möjlig förklaringsmodell till homosexualitet som studenten kan tänkas ha. Även om författarna sedan skriver att det inte finns några bevis som ”stödjer” detta är det problematiskt på flera sätt. För det första så visar man att det är legitimt för studenten att tänka i liknande banor. För det andra lämnar man också öppet för studenten att hålla fast vid förklaringsmodellen då man inte avfärdar sambandet och kommenterar att denna sorts resonemang har sin grund i homofoba antaganden.

Även samtida förklaringsmodeller kan vara problematiska ur ett heteronormativitetsperspektiv. Ett exempel på en sådan förklaringsmodell är teorin om det icke-genderkonformativa barnet som identifierar sig med det ”motsatta” könet och genom det i förlängningen attraheras av personer av sitt eget kön. Här tolkas homosexualitet med heterosexualitet som förlaga i det att attraktion endast kan uppstå mellan ”motsatser”. Detta är problematiskt eftersom det framställer heterosexualiteten som den naturliga sexuella läggningen vilken alla andra sexuella läggningar härleds från. Ett annat exempel tar upp socialisation som en möjlig förklaringsmodell till homosexualitet.

Att tala om socialisation som en möjlig förklaringsmodell till homosexualitet i fall då en genetisk man fötts med en kvinnokropp implicerar en syn på den sexuella läggningen som påverkbar genom socialisation. Detta sett i relation till att inte nämna den ”heterosexualiseringsprocess” som drabbar personer med överrensstämmande genetiskt och kroppsligt kön visar på det heteronormativa fenomenet att endast förklara avvikaren. Om teorin om socialiserad sexuell läggning stämmer borde det vara betydligt vanligare med socialiserad heterosexualitet än homosexualitet.

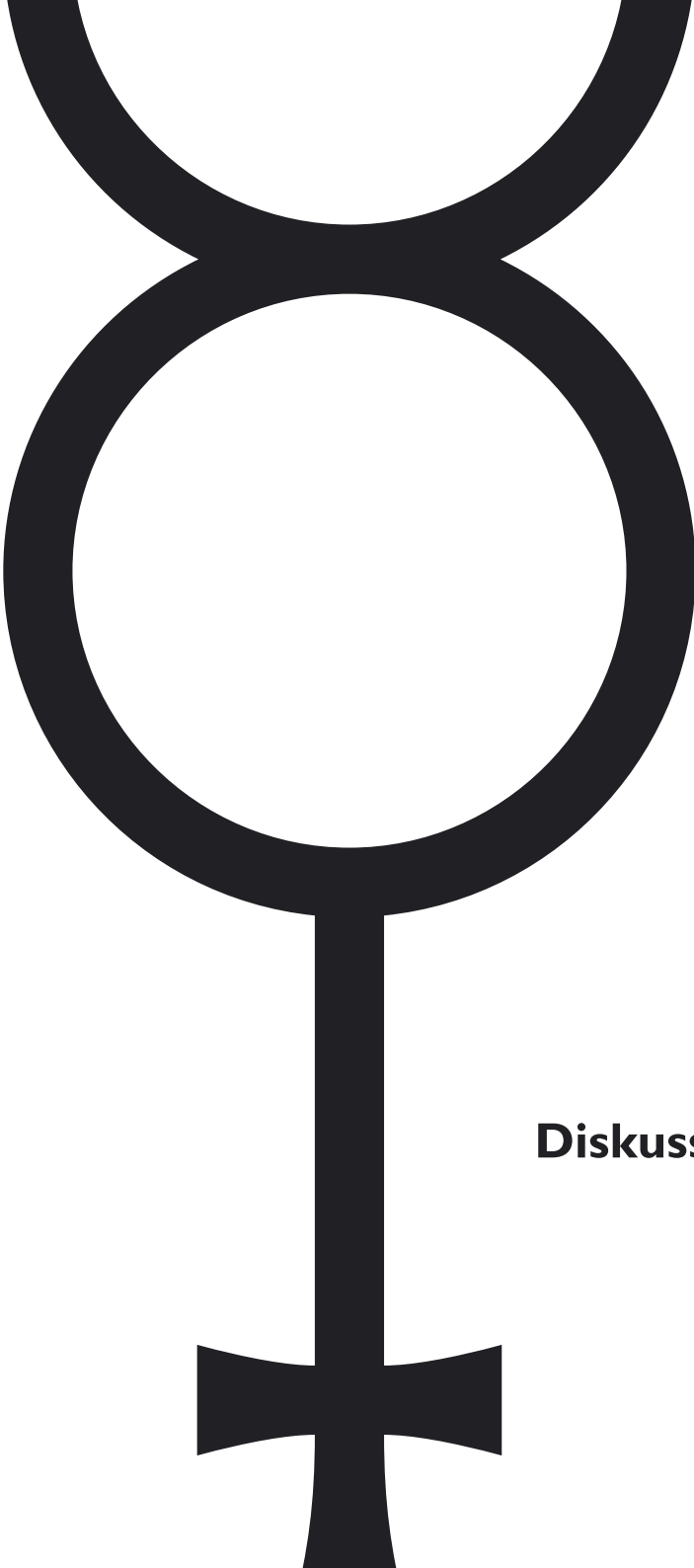
Sammantaget blir sexuell läggning, i de stycken som försöker förklara detta fenomen, liktydigt med homosexualitet medan heterosexualitet ses som det naturliga och önskvärda som allt annat kretsar runt. Bisexualitet osynliggörs genomgående.

Osynliggörande/synliggörande av bisexuella och homosexuella

Genom att utesluta hbt-personer från generella resonemang kring samliv, kärlek och sexualitet upprätthålls heteronormativitet. Att i särskilda stycken söka orsaker till homosexualitet förstärker bilden av icke-heterosexualitet som avvikande och i behov av förklaring. Genom att endast fokusera på homo- och bisexuella i specifika förklarande avsnitt framställs de endast som företrädare för en viss sexuell läggning och aldrig som vanliga personer.

Frånvaron av hbt-personers erfarenheter kan också, utöver ett osynliggörande av dessa grupper, innebära att forskningsresultat och teorier blir felaktiga. Består forskningsurvalet endast av heterosexuella personer blir det inkorrekt att dra slutsatser om grupperna kvinnor och män. Gör man det ändå innebär det att homo- och bisexuella inte längre ryms i begreppen kvinnor och män, då kvinnor och män per definition är heterosexuella. Att i forskningsresultat, eller när man förklarar urvalskriterier, inte explicit skriva att det rör sig om heterosexuella personer är ett metodologiskt problem. Konsekvenserna av detta blir, utöver de inkorrekta resultaten, att heterosexualiteten framställs som det normala och önskvärda.

Ett exempel på forskning som utgår från ett heteronormativt perspektiv både i metod och slutsatser är forskningen om attraktion och dess påverkan på vänskapsrelationer mellan kvinnor och män. Detta tar sig enligt forskningen uttryck i att män snabbare än kvinnor avslutar vänskapsrelationer med det andra könet om dessa inte resulterar i sex. Då man i forskningen inte specificerat att den tar sin utgångspunkt i en heterosexuell kontext skulle det i det här fallet alltså betyda att även homosexuella män avslutar relationer till kvinnor om dessa inte resulterar i sex. Ett annat exempel är forskningen om femininitet som utifrån studier på heterosexuella gifta kvinnor kommer fram till vad det innebär att vara feminin. Sammantaget reduceras homo- och bisexuella till att vara endast sin sexuella läggning då/om de endast synliggörs i avsnitt som vill förklara denna.

Diskussion

Diskussion

Granskningen visar att stora delar av litteraturen är heteronormativ framförallt i det att homo-, bisexuella och transpersoner osynliggörs i den generella kontexten och att grupperna synliggörs som fenomen som ska förklaras. Om heteronormativiteten, här i form av osynliggörande och avvikandeskapande, inte problematiseras kan användning av denna litteratur på psykologutbildningen leda till att psykologstudenten själv kommer att få ett heteronormativt synsätt. Detta kan även påverka bemötandet av framtida klienter. Granskningen bekräftar alltså Bergströms slutsats att ”en psykolog, som aldrig behövt problematisera sitt eventuellt egna heteronormativa förhållningssätt, riskerar att skapa brister i bemötandet och i behandlingen av klienten” (Bergström i Olsson & Olsson, 2004).

Folkhälsoinstitutet menar att heteronormativitet är en viktigt bakomliggande orsak till ohälsan hos hbt-personer. Mot denna bakgrund blir det än viktigare att som psykologstuderande få kunskap kring hur heteronormativa mekanismer fungerar och påverkar individen. Denna kunskap är en förutsättning för att som psykolog kunna utföra sitt yrke på ett fullgott sätt och förstå hbt-personers specifika problematik i ett heteronormativt samhälle. Utan kunskap om heteronormativitet riskerar psykologer att sakna den kompetens som krävs för att förstå och hjälpa hbt-klienter och deras anhöriga. Istället kan psykologer genom sitt heteronormativa agerande medverka till ytterligare ohälsa hos hbt-klienter.

Myndigheter spelar en viktig roll i arbetet för att förbättra hälsosituationen för hbt-personer och bör därför bedriva ett aktivt arbete mot diskrimineringen av hbt-personer samt integrera frågor om heteronor-

mativitet i sin verksamhet (Folkhälsoinstitutet, Rapport nr A 2005:19. 2005). Universitetet kan således aktivt delta i att bryta heteronormativiteten och därmed minska de alarmerande höga ohälsotalen hos hbt-personer. Konkret kan detta inom psykologutbildningen ske genom ett aktivt belysande av hbt-personers villkor samt problematisering av existerande litteratur. Ett kritiskt perspektiv på normativitet i allmänhet och heteronormativitet i synnerhet bör kunna integreras i den fortlöpande undervisningen genom belysande och problematiserande frågeställningar under föreläsningar och seminarier. Kursansvariga skulle också kunna tillhandahålla psykologstudenter med relevant extralitteratur i form av kompletterande artiklar då kurslitteraturen kommer till korta.

Då universitetet spelar en aktiv roll inte bara i reproducerandet av normer utan även i skapandet av nya normer har akademien en unik möjlighet att bryta den heteronormativitet som i förlängningen skapar ohälsa.

Referenser

Dehlin, Ove & Hagberg, Bo (red.) (2000) *Gerontologi – Åldrandet i ett biologiskt och socialt perspektiv*. Stockholm: Natur och Kultur.

Erikson, Erik H (2004) *Den fullbordade livscykeln*. Stockholm: Natur och Kulturs psykologiklassiker.

Hagberg, Bo & Rennemark, Mikael (2004) *Den åldrande människans psykologi*. Lund: Studentlitteratur.

Hendry, Leo B. & Kloep, Marion (2002), *Lifespan Development. Resources, Challenges and Risks*. London: Thomson Learning.

Hetherington, E. Mavis & Parke, Ross. D (2003) *Child Psychology: A Contemporary Viewpoint*. New York: McGraw-Hill.

Kolb, Bryan & Whishaw, Ian Q (2005) *An Introduction to Brain and Behaviour*. New York: Worth Publishers.

Larsen, Randy J. & Buss, David M. (2002) *Personality Psychology – Domains of Knowledge About Human Nature*. New York: McGraw-Hill.

Larsen, Randy J. & Buss, David M. (2005) *Personality Psychology – Domains of Knowledge About Human Nature*. Boston: McGraw-Hill.

Magnusson, Eva (2003) *Psykologi och kön: från könsskillnader till genusperspektiv*. Stockholm: Natur och kultur.

Olsson, Anna-Klara & Olsson, Caroline (red) (2004) *I den akademiska garderoben*. Stockholm: Atlas.

Passer, Michael W. & Smith, Ronald E. (2004) *Psychology – The Science of Mind and Behavior Second Edition*. London: McGraw-Hill.

Rosenberg, Tiina (2002) *Queerfeministisk agenda*. Stockholm: Atlas.

Röndahl, Gerd (2005) *Heteronormativity in a Nursing Context – Attitudes toward Homosexuality and Experiences of Lesbian and Gay Men*. Uppsala: Universitetstryckeriet.

Statens Folkhälsoinstitut (2005) Rapport nr A 2005:19. *Homosexuellas, bisexuellas och transpersoners hälsosituation: Återrapportering av regeringens uppdrag att undersöka och analysera hälsosituationen bland hbt-personer*.

Wenar, Charles & Kerig, Patricia (2000) *Developmental Psychopathology: From Infancy to Adolescence*. New York: McGraw-Hill.